

การจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

Humanized Care Educational

สินีนาน วิทยพิเชฐสกุล¹

Sineenart Witayapichetsakul¹

วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก¹

Sirindhorn College of Public Health, Faculty of Public Health and Allied Health Sciences, Praboromrajchanok Institute¹

(Received: February 21, 2024; Revised: April 18, 2024; Accepted: April 26, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ต่อพฤติกรรมการบริการและการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ประชากร คือ นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาเทคนิคเภสัชกรรม ชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนและเรียนวิชาคุณธรรมจริยธรรมวิชาชีพ จำนวน 40 คน ผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มด้วยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาสำหรับข้อมูลส่วนบุคคล สถิติวิเคราะห์การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสองกลุ่มสัมพันธ์กัน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการสะท้อนการวิเคราะห์แก่นสาระ

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 18.93 ปี เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ด้านจิตบริการ (5.40 ± 1.91) ด้านการคิดเชิงวิเคราะห์ (4.45 ± 2.81) และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง (2.75 ± 1.56) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จากการสนทนากลุ่มผู้เรียนสะท้อนกิจกรรมการเรียนการสอนแบบกลุ่มที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม มีการสร้างข้อตกลงร่วมกัน มีการสะท้อนคิดหลังกิจกรรมทุกครั้ง ผู้สอนที่ยิ้มแย้ม พูดจาสุภาพที่พูดคุยได้ มุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติงาน มีความเห็นอกเห็นใจ สามารถไว้วางใจได้ มีความสังเกต เป็นผู้ฟังที่ดีอย่างลึกซึ้งโดยไม่ตัดสิน และสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่ผ่อนคลาย ข้อเสนอแนะของการวิจัยนี้แนะนำให้ผู้วิจัยอื่นสร้างและพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้สอน มีการติดตามและประเมินผลจากผู้เรียนและผู้สอน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนการสอน, ชุดกิจกรรม, หัวใจความเป็นมนุษย์, เทคนิคการสะท้อนการวิเคราะห์แก่นสาระ

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: sineenart@scphc.ac.th เบอร์โทรศัพท์ 089 - 454 5579)

Abstract

This mixed method of quantitative and qualitative research was aimed to study effect of activities package on humanized care educational to humanized care behavior and teaching. The population consisted of 40 pharmacy technique students in the first year of moral and professional ethics of higher vocational certificate program. The purposive sampling was used for focus group consisted of 12 Information-rich cases. Descriptive statistics were used to analyze data in part of personal data and Pair t-test was used as inferential statistics. Thereafter, the data analyses included a reflexive thematic analysis.

The finding showed that average age of samples in this study was 18.93 years old. There were females more than male in the sample group. After joining the program, their average scores in service mind (5.40 ± 1.91), analytical thinking (4.45 ± 2.81) and participation (2.75 ± 1.56) were significantly higher at .05. After focus group, teaching should be group and participation learning, learning contract before class, reflection after activities and teacher: smiling, polite speaking, willing to practice, empathy, trust, deep listening and make be class like comfort zone.

The suggestion of this research is other researchers should create and adapt activities to develop teacher, monitor and evaluate students and teachers.

Keywords: Teaching, Activities Package, Humanized Care, Reflexive Thematic Analysis

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และการดำรงชีวิต ดังนั้นเป้าหมายสูงสุดจึงอยู่ที่การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้สูงสุดตามกำลังและศักยภาพของแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มาตรา 6 ซึ่งระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และกำหนดไว้ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 22 ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2562)

การบริการสุขภาพด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ เป็นอัตลักษณ์บัณฑิตของสถาบันพระบรมราชชนกและเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาเทคนิคเภสัชกรรม ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ 1) มีจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ (Service Mind) โดยการให้บริการที่เป็นมิตร มีความรัก ความเมตตา ใส่ใจในความทุกข์ที่เป็นปัญหาของผู้ที่เกี่ยวข้อง 2) มีการคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking) เป็นการคิดที่อยู่บนฐานของการมีข้อมูลที่หลากหลายตามสภาพความเป็นจริง 3) การมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ (Participation) เป็นการให้บริการสุขภาพที่คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล (สถาบันพระบรมราชชนก, 2561) จึงควรปลูกฝังเริ่มตั้งแต่ผู้เรียน โดยผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่เสริมสร้างการดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

วิธีการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนในชั้นเรียน การสาธิตและสาธิตย้อนกลับ การเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem Based Learning) (พระพันธ์วัฒน์ ธรรมมาพัฒน์ (ภูมิรัง) และ วิทยา ทองดีพระพันธ์วัฒน์, 2565) เป็นต้น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นหัวใจความเป็นมนุษย์ (Humanistic teaching) เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สนับสนุนให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความสามารถของตนเอง ได้รู้จักตนเอง และเรียนรู้ด้วยตนเองหรือเรียนรู้จากสถานการณ์หรือสภาพจริง โดยยึดหลักจริยธรรมวิชาชีพ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในการทำให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในตนเอง อยู่ในสังคมได้อย่างสง่างาม โดยการใช้สุนทรียสนทนาในการสอนหรือรูปแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน (Aloni, 2013) และส่งเสริม

พัฒนาอย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน และสอดคล้องไว้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ตลอดจนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ให้ผู้เรียนมีการสะท้อนคิดเป็นระยะ รวมทั้งให้เกิดความรู้จากการปฏิบัติ เน้นการมีประสบการณ์จริงและตระหนักถึงศักดิ์ศรีและความสุขของ บุคคลระหว่างการสื่อสารในสถานการณ์จริง ด้วยการตั้งใจรับฟัง การไม่ตัดสินจากภายนอก การยิ้มและ พุดจาสุภาพ ตระหนักในคุณค่าของชีวิตด้วยการรู้จักตนเอง การศรัทธา การเห็นคุณค่าของตนเอง การ เข้าใจผู้อื่น และการรับรู้และเข้าใจความทุกข์ โดยกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติกิจกรรมอย่าง ต่อเนื่อง เช่น การทำสมาธิ การฟังอย่างลึกซึ้ง การสะท้อนคิด การเล่าเรื่อง การเรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง ผ่านสื่อวิดิทัศน์ การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Motta, 2004; Kleiman, 2007) ผลคือผู้เรียนมีความ กระตือรือร้น กระตุ้นให้เกิดกระบวนการของการเรียนรู้ต่อไปอย่างต่อเนื่อง มีความประทับใจ มีความสุขใน การเรียน มีทักษะในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่ม เกิดความร่วมมือและเข้าใจกันอย่างถ่องแท้ มี ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้สอน (วราพร วันไชยธนวงศ์ และคณะ, 2560; วรวิทย์ ชัยพรเจริญศรี และคณะ; 2560; สุภาภรณ์ อุดมลักษณ์, 2558)

ผู้วิจัยจึงออกแบบชุดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ส่วนภาคปฏิบัติ เรื่องการพัฒนาตนเองในวิชาคุณธรรมและจริยธรรมวิชาชีพ เนื่องจากหลักสูตรเดิม พ.ศ.2556 มีการ จัดการเรียนการสอนโดยผู้สอนบรรยาย อภิปรายกรณีศึกษา กำหนดรูปแบบการเรียนการสอนให้ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนถูกจำกัดภายใต้กรอบที่ผู้สอนกำหนดไว้ และด้วยความต่างของวัยระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนาตนเองด้านจริยธรรมของผู้เรียนได้อย่างอิสระ และยังไม่มีการศึกษาการ จัดการเรียนการสอนด้วยวิธีที่แตกต่างในวิชานี้ จึงต้องการให้ผู้เรียนพัฒนาจริยธรรมตนเองด้วย กระบวนการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ผู้เรียนสามารถ กำหนดรูปแบบ สื่อและการประเมินผลด้วยตนเอง ลดความกดดัน ความลำเอียงและอคติต่าง ๆ ระหว่าง ผู้เรียนและผู้สอน และควรเริ่มที่ผู้เรียนตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 เป็นการปรับพื้นฐานก่อนเข้าสู่เนื้อหาวิชาชีพ (บุษกร โกลมกรม, 2557)

วัตถุประสงค์วิจัย

เพื่อศึกษาผลของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ต่อพฤติกรรม การบริการและการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินวิจัยน ด้วยกิจกรรมการเรียนการสอน และทดสอบก่อน-หลัง (One Group Pretest-Posttest Design) ศึกษา ผลของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ต่อพฤติกรรมบริการและการ จัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ และการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยวิเคราะห์แก่น สาร (Reflexive Thematic Analysis) การจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ 4 ประเด็น หลัก คือ การให้ความหมายของการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ กิจกรรมการเรียนการสอนที่ เอื้อต่อหัวใจความเป็นมนุษย์ บรรยากาศของการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ และลักษณะที่ พึงมีของผู้สอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (การวิจัยเชิงปริมาณ) คือ นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาเทคนิคเกษตรกรรม ชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี ที่ลงทะเบียนและเรียนวิชาคุณธรรมและจริยธรรมวิชาชีพระดับอุดมศึกษา ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยด้วยความสมัครใจ โดยไม่มีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน เนื่องจากผู้เรียนทุกคนควรได้รับการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์เพราะเกิดผลในทางที่ดีต่อผู้เรียนและผู้สอน และทำให้บรรยากาศในการเรียนมีความสุข อีกทั้งยังปลูกฝังเรื่องการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์จากกิจกรรมการเรียนการสอน แม้มีการนับถือศาสนาที่แตกต่างกันเนื่องจากกิจกรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้นจะไม่กระทบหรือเกี่ยวข้องกับศาสนาใดศาสนาหนึ่ง คือทุกศาสนาสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนนี้ได้

ผู้ให้ข้อมูล (Information-Rich Case) (การวิจัยเชิงคุณภาพ) จำนวน 12 คนโดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เพื่ออภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน ที่เข้าร่วมโดยสมัครใจและลักษณะคล้ายคลึงกัน (Homogeneous Sample) คือ ตัวแทนผู้เรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยด้านจิตบริการ การคิดวิเคราะห์ และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง น้อยที่สุด 1 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน และตัวแทนที่มีคะแนนเฉลี่ยด้านจิตบริการ การคิดวิเคราะห์ และการมีส่วนร่วม มากที่สุด 1 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน

ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลก่อน และกำหนดกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนตามแนวคิดของ จิตติรัตน์ แสงเลิศอูทัย และชัยยุทธ มณีรัตน์ (2562) ที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (จัดการเรียนการสอนครั้งที่ 1)

- 1) ผู้สอนอธิบายรายละเอียดของวิชา การวัดและประเมินผล และสร้างข้อตกลงร่วมกันกับผู้เรียน
- 2) ผู้สอนศึกษาปัญหาและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา โดยให้ผู้เรียนแต่ละคนเลือกหัวข้อจริยธรรมที่ตนเองมีความโดดเด่น และเขียนในกระดาษของตัวเอง จากนั้นนำมาติดที่กระดาน
- 3) ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายร่วมกัน เพื่อจัดกลุ่มจริยธรรมที่เหมือนกันอยู่ด้วยกันและกระจายความสมดุล ได้จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มมารยาททางสังคม กลุ่มระเบียบวินัยในตนเอง และกลุ่มจิตอาสา
- 4) ผู้เรียนในกลุ่มแต่ละหัวข้อจริยธรรม ดำเนินการตามกระบวนการกลุ่มในการคัดเลือกตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ที่สำคัญ

ขั้นที่ 2 ขั้นการปฏิบัติ

การวิเคราะห์กำหนดการเรียนการสอน และนำมาจัดทำชุดกิจกรรมโดยมีแผนดำเนินการที่มีวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์ และการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ในจริยธรรมที่ผู้เรียนมีความโดดเด่น จำนวน 8 สัปดาห์ ๆ ละ 2 ชั่วโมง

ผู้สอนนำชุดกิจกรรมให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา โดยกิจกรรมประกอบด้วย

กิจกรรมที่ 1 ผู้สอนเตรียมผู้เรียนให้มีพื้นฐานการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ได้แก่ ปรับทัศนคติฐานความคิด ทักษะการสื่อสารและการฟัง ซึ่งการสื่อสารที่ดีในที่นี้ คือ การสื่อสารที่สามารถสื่อสารได้ทั้งเนื้อหาและความรู้สึก ผู้ที่จะสื่อสารได้ดีต้องมีความสามารถในการฟังอย่างลึกซึ้ง การฟังอย่างไม่ตัดสิน เคารพผู้พูด ให้เกียรติและรับฟังอย่างตั้งใจ (Bohm,1996) โดย

1) การทำสมาธิ ผู้สอนเตรียมความพร้อมผู้เรียนให้มีสมาธิ เช่น กิจกรรมเกมนับเลข 1-100 พร้อมกติกา คือให้นับเลข 1-100 เรียงทีละคน โดยตัวเลขที่มีเลข 3 และ 7 จะไม่กล่าวเลขแต่ใช้วิธีการปรบมือแทน ถ้าเกิดความผิดพลาดที่ผู้เรียนใดจะเริ่มที่ผู้เรียนนั้นและเริ่มนับเลข 1 ใหม่ ใช้เวลาประมาณ 15 นาที

2) กระบวนการสนทรียสนทนา ผู้สอนให้ผู้เรียนเข้ากลุ่ม นั่งหลับตา ฟังเพลงบรรเลง 10 นาที จากนั้นให้ผู้เรียนพูดคุยกันอย่างกัลยาณมิตรด้วยหลักการฟังอย่างตั้งใจ ไม่ถาม ไม่แนะนำเพื่อน ไม่คัดค้านความเห็นหรือมีอคติต่อผู้พูด

3) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนและผู้เรียนเข้าใจความคิด ความรู้สึกของผู้อื่นมากขึ้น ได้เรียนรู้ประสบการณ์ของผู้พูด

4) การเล่าเรื่อง (Story telling) ให้ผู้เรียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเอง “ฉันคือใคร” “รู้จักฉัน” “ชีวิตฉันเปลี่ยน” บอกสัญลักษณ์แทนตัวเอง ซึ่งบอกถึงนิสัย บอกอุดมการณ์ แนวคิดหรือคำขวัญประจำตัว บอกความภูมิใจ ระบุสิ่งที่ดีและข้อบกพร่องของตนเอง รวมทั้งบอกแนวทางเสริมจุดเด่นและแนวทางการปรับปรุงจุดด้อยของตนเอง

5) สังเกตภาพนิ่ง เป็นการรับสารทางเดียวโดยใช้สัมผัสทางตา จะทำให้ความคิดของผู้เรียนอยู่ที่เดียว ทำให้เห็นรายละเอียดการมองของแต่ละคนที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้เรียนมีโอกาสดูการเห็นภาพเท่ากัน ความนิ่งของภาพจะเป็นการกระตุ้นความคิด ให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ข้อมูลที่มาจากระบบการรับรู้ที่ต่างกัน การเลือกมอง เลื่อนนำเสนอข้อมูลที่เห็น และกระบวนการกลุ่ม การกำหนดเวลาที่จะจำกัดเป็นการวางเงื่อนไขให้เกิดความคลาดเคลื่อนของการมองจากความจริงที่เห็นประจักษ์อยู่บนภาพ เป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเห็นความแตกต่างระหว่าง “ความคิด” และ “ความจริง” ซึ่งเป็นผลจากตัวผู้เรียนเอง

6) การสะท้อนคิด (Reflection Thinking) เป็นกิจกรรมที่กำหนดให้ผู้เรียนปฏิบัติทุกครั้งหลังจบทุกกิจกรรม โดยการสนทนาสะท้อนคิดและความรู้สึกต่อกิจกรรมหรือสถานการณ์และการเขียนบันทึกสะท้อนคิดซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้เรียนได้ทบทวนและสะท้อนการกระทำของตน ช่วยให้เกิดความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์นำไปสู่การปรับปรุงตนเอง ปรับปรุงงานและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยคำถามชวนคิด

7) การเรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง ผ่านสื่อวีดิทัศน์

กิจกรรมที่ 2 ทบทวนประเด็นความรู้ด้วยตนเอง (Self-Study)

กิจกรรมที่ 3 (จัดการเรียนการสอนครั้งที่ 2)

ผู้สอนให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มเพื่อระดมความคิด แลกเปลี่ยน เกี่ยวกับจริยธรรมที่ผู้เรียนมีความโดดเด่นเพื่อจัดกิจกรรม จำนวน 3 กิจกรรม และเวลาในการทำกิจกรรม 5 ชั่วโมง ดังนี้

กิจกรรมที่ 3.1 (ชั่วโมงที่ 1-2) เป็นการให้ความรู้และกระตุ้นให้ตระหนักเห็นความสำคัญของจริยธรรมตามหัวข้อ

กิจกรรมที่ 3.2 (ชั่วโมงที่ 3-4) เป็นการพัฒนาคูณธรรมจริยธรรมโดยวิธีต่าง ๆ อาทิ การใช้ตัวแบบ โดยการปฏิบัติเป็นตัวอย่างในหัวข้อจริยธรรมที่ได้รับ หรือเลือกใช้ตัวแบบที่เหมาะสม การใช้กลุ่มให้เกิดความคล้อยตาม การแสดงบทบาทสมมติ

กิจกรรมที่ 3.3 (ชั่วโมงที่ 5) เป็นการปรับพฤติกรรมโดยการให้รางวัลเชิงบวก และประเมินกิจกรรม

ผู้เรียนเขียนกิจกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัดความสำเร็จ รายละเอียดกิจกรรม สื่อและอุปกรณ์ การประเมินผล เป็นรูปแบบตาราง แผนที่ความคิด (Mind mapping), ผังงาน (Flowchart) เป็นรูปภาพ หรือ สัญลักษณ์ที่ใช้เขียนแทน ขั้นตอนของงานหรือสิ่งที่กำลังอธิบาย หรือรูปแบบต่าง ๆ ที่สามารถเข้าใจภาพรวมของกิจกรรมทั้งหมด ภายใต้การดูแลของผู้สอน โดยกิจกรรมจะจะเป็นกรณีตัวอย่าง สื่อวิทัศน์ การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลอง กิจกรรมเกม และการสะท้อนคิด

ผู้เรียนจัดกิจกรรม และประเมินผล (จัดการเรียนการสอนครั้งที่ 3-8)

ขั้นที่ 3 การสังเกต

เป็นการประเมินผลระหว่างและหลังการจัดการเรียนการสอน เป็นการติดตามผลเพื่อปรับปรุงและแก้ไข พัฒนาข้อมูลต่อไป โดยระหว่างการจัดการเรียนการสอนนั้นผู้สอนได้ให้ผู้เรียนประเมินตนเองเป็นระยะ ด้วยการสะท้อนคิด การประเมินจากการสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เรียนโดยบันทึกลงในอนุทินของผู้สอน และการประเมินหลังการจัดการเรียนการสอนเป็นการรวบรวมเอกสารทั้งหมดมาวิเคราะห์ ซึ่งได้แก่แบบบันทึกอนุทินของผู้สอน การสะท้อนคิดตนเองของผู้เรียน และผลการสนทนากลุ่ม

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผลและปรับปรุง

เป็นการประเมินการวิจัย โดยนำผลการวิเคราะห์แบบบันทึกอนุทินของผู้สอน การสะท้อนคิดตนเองของผู้เรียน และผลการสนทนากลุ่ม มาเขียนสรุปผลการศึกษา ซึ่งเป็นการสะท้อนกระบวนการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ (วราพร วันไชยธนวงศ์ และคณะ, 2560, บุษกร โกมลภมร, 2557, สถาบันพระบรมราชชนก, 2553)

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

วิจัยเชิงปริมาณ โดยแบบประเมินพฤติกรรมบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ที่ผู้วิจัยนำแบบประเมินจากแบบประเมินอัตลักษณ์บัณฑิตสถาบันพระบรมราชชนก (สถาบันพระบรมราชชนก, 2561) มาปรับใช้ ประกอบด้วย 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 แบบประเมินเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 แบบประเมินเกี่ยวกับพฤติกรรมบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

1) จิตบริการ	7 ข้อ
2) การคิดเชิงวิเคราะห์	8 ข้อ
3) การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง	5 ข้อ

วิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคที่ใช้การศึกษาค้นคว้าหลายวิธีการ เพื่อตรวจสอบข้อมูลให้มีความเชื่อถือ ได้แก่

1) เทคนิคการสังเกต ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากการบันทึกอนุทินของผู้สอน และภาพกิจกรรมจากการจัดการเรียนการสอน

2) เทคนิคการประเมิน ได้แก่ การสะท้อนคิดของผู้เรียน

3) เทคนิคการสะท้อนการวิเคราะห์แก่นสาระ ที่ประกอบด้วย

3.1) ผู้วิจัย มีการเตรียมความรู้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับสร้างคำถามในการสนทนากลุ่ม มีการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) (บุษกร เชี่ยวจินดาภานต์, 2561) และด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมด้วย คือ การสังเกต และการจดบันทึก (Field Note) ขณะสัมภาษณ์มีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

3.2) แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม แบบกึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เป็นคำถามปลายเปิด มีความยืดหยุ่น ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคำถาม ความสอดคล้องระหว่างแนวคำถามในการสัมภาษณ์กับวัตถุประสงค์ โดยใช้ค่าการวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบกับจุดประสงค์ (IOC: Index of Item objective congruence) (สุภางค์ จันทวานิช, 2559) ได้คะแนน 0.95 แสดงว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อคำถามทั้งหมดมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สามารถวัดได้ตรงต่อวัตถุประสงค์การวิจัย

3.3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เช่น เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดและปากกา

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำแบบประเมินจากวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรีให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบให้มีความถูกต้อง ความชัดเจนของเนื้อหา ความสอดคล้องของข้อคำถามกับตัวแปรที่ศึกษา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ดัชนีความเหมาะสม โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert scales) ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยให้คะแนน 5, 4, 3, 2 และ 1 ตามลำดับ นำผลการลงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยของคะแนนมากกว่า 3.50 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.00 ถือว่าสามารถนำไปใช้ได้ หากข้อคำถามใดไม่เข้าเกณฑ์ดังกล่าว อาจตัดทิ้งหรือนำไปปรับปรุงแก้ไขแล้วแต่กรณีตามความเหมาะสม (Lynn, 1986 อ้างใน Wynd C.A., Schmidt B. and Schaefer M. A., 2003) และนำแบบประเมินที่หาความตรงของเนื้อหาแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับ นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ จำนวน 30 ราย จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาความเที่ยงของแบบสอบถามโดยค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ค่าเท่ากับ 0.923

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือแบบการสนทนากลุ่มโดยการศึกษา นำร่อง (Pilot Study) เพื่อดูความเหมาะสมของคำถาม ด้วยการนำแบบสนทนากลุ่มที่ได้จัดทำไว้มาทดลองสนทนากลุ่มกับผู้เรียนที่มีคุณสมบัติตามที่กล่าวมาข้างต้น นำคำสนทนาดังกล่าวมาถอดเทปและประเมินความชัดเจนของคำถามที่ใช้ ระยะเวลาที่ใช้ในการสนทนา และความครอบคลุมถึงสิ่งที่ต้องการทราบของคำถามเหล่านั้น และสรุปประเด็น แล้วนำผลที่ได้มาปรับข้อคำถามหรือเค้าโครงการ สนทนาใหม่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากนั้นนำไปเก็บข้อมูลโดยสนทนากลุ่มกับผู้เรียน อย่างไรก็ตามแนวคำถามในการสนทนากลุ่มนี้จะมีการปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นก่อนการทดลอง

1. ทำหนังสือติดต่อผู้อำนวยการวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี เพื่อขอความอนุเคราะห์
2. จัดเตรียมชุดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ โดยมีแผนที่มโนทัศน์ของเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์ และการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน
3. ผู้วิจัยชี้แจงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย คุณสมบัติกลุ่มตัวอย่างที่ในการวิจัย ขั้นตอนในการเก็บข้อมูลวิจัย การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง และการทำความเข้าใจกับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อให้สามารถดำเนินการเก็บข้อมูลได้อย่างถูกต้อง

4. เก็บข้อมูลก่อนจัดกิจกรรมด้วยแบบประเมินพฤติกรรมการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ขั้นทดลอง

1. พัฒนาและหาความตรงเชิงเนื้อหาและความเที่ยงของเครื่องมือ
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. สังเกตการณ์ เป็นการเข้าไปสังเกตการณ์ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอน โดยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและสมบูรณ์สนับสนุนการเก็บรวบรวมการสนทนากลุ่ม

ขั้นหลังการทดลอง

1. เก็บข้อมูลหลังจัดกิจกรรมด้วยแบบประเมินพฤติกรรมการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์
2. จัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้กลุ่มร่วมอภิปรายข้อมูล ข้อคิดเห็น และประเด็นสำคัญ ในบรรยากาศที่เรียบง่าย เป็นกันเอง เอื้อต่อการพูดคุย มีปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มที่ดี และไม่เจาะจงกับคนใดคนหนึ่ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดแล้ว ได้ตรวจสอบความครบถ้วน สมบูรณ์และความถูกต้องของการตอบแต่ละข้อในแบบประเมินทุกชุด คัดเลือกเฉพาะที่ได้ข้อมูลกลับครบถ้วนไปวิเคราะห์ ดังนี้

1.1 สถิติเชิงพรรณนา ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล โดยใช้โปรแกรมทางสถิติและนำเสนอข้อมูลเป็นค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.2 ทดสอบการกระจายข้อมูลเกี่ยวกับจิตบริการ การคิดวิเคราะห์ และการคำนึงถึงสิทธิและการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วม ของกลุ่มเป้าหมายโดยใช้การทดสอบ Shapiro-Wilk test ได้ค่า p-value (Sig) = .87 ซึ่งมากกว่า 0.05 แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงแบบโค้งปกติ

1.3 สถิติเชิงอนุมาน ใช้สถิติ Pair t-test ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมทางสถิติและนำเสนอข้อมูลเป็นการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} < .05$

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้งภายใน 24 ชั่วโมง โดยผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการถอดทุกคำพูดการให้สัมภาษณ์เป็นตัวอักษร วิเคราะห์ด้วยกระบวนการสะท้อนการวิเคราะห์แก่นสาระ (Reflexive Thematic Analysis; Reflexive TA) เพื่อมุ่งค้นหาที่เป็นแบบแผนทั่วไป 6 ขั้นตอน คือ การทำความเข้าใจกับข้อมูล การระบุรหัสเบื้องต้น การพัฒนาและทบทวนแก่นสาระ การให้คำนิยามและปรับชื่อแก่นสาระ นำเสนอผลงานวิจัย พร้อมมีการกำกับคุณภาพของการวิเคราะห์ (Braun & Clarke, 2019)

จริยธรรมวิจัย/การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยนำโครงร่างวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี หลังได้รับการรับรองของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี เลขที่รับรอง 17/61 แล้วผู้วิจัยทำการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่างโดยยึดตามหลักจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ คือ หลักความเคารพในบุคคล ผู้วิจัยขอความยินยอมโดยกล่าวข้อมูลและให้ตัดสินใจอย่างอิสระ ด้วยความสมัครใจ มีการแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างสามารถหยุดการเข้าร่วมการวิจัยได้ทันทีตามความสมัครใจและยินยอมให้ความร่วมมือสำหรับข้อมูลที่ได้ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ ไม่มีการบ่งชี้ผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคลและการนำเสนอผลการวิจัยจะรายงานเป็นภาพรวม หลักคุณประโยชน์และไม่ก่ออันตราย โดยเน้นการวิเคราะห์ความเสี่ยงและคุณประโยชน์ที่มีผลกระทบต่อสิทธิความปลอดภัย และความเป็นอยู่ที่ดี โดยไม่มีผลต่อผลการเรียนและการสำเร็จการศึกษาแต่อย่างใด และหลักความยุติธรรม ลดความอคติ และการเลือกปฏิบัติในการคัดเลือก จึงขออนักศึกษาทั้งชั้นปี และมีการกำหนดเกณฑ์ในการกระจายภาระและประโยชน์ของการวิจัยที่เหมาะสมและเป็นธรรม เช่น ไม่มีนักศึกษาคนใดแบกรับภาระมากเกินไปจนสมควร และไม่มีนักศึกษาคนใดขาดการดูแลซึ่งประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล

นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาเทคนิคเกษตรกรรม ชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรจังหวัดชลบุรี ที่ลงทะเบียนและเรียนวิชาคุณธรรมและจริยธรรมวิชาชีพครบตลอดภาคการศึกษา จำนวน 40 คน เป็นเพศหญิง 34 คน และเพศชาย 6 คน มีอายุเฉลี่ย 18.93 ปี

2. การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านจิตบริการ ด้านการคิดวิเคราะห์ และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ของการจัดชุดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยชุดกิจกรรมหัวใจความเป็นมนุษย์ ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม

ตาราง 1 แสดงผลผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยจากการจัดชุดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ (จำนวน 40 คน)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Mean Difference</i>	<i>t-test</i>	<i>p-value (1-tailed)</i>
จิตบริการ					
ก่อนกิจกรรม	25.40	1.91	5.40	17.92	<.001
หลังกิจกรรม	30.80				
การคิดวิเคราะห์					
ก่อนกิจกรรม	29.80	2.81	4.45	10.02	<.001
หลังกิจกรรม	34.25				
การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง					
ก่อนกิจกรรม	19.25	1.56	2.75	11.12	<.001
หลังกิจกรรม	22.00				
ภาพรวมชุดกิจกรรม					
ก่อนกิจกรรม	74.45	4.83	12.60	16.50	<.001
หลังกิจกรรม	87.05				

จากตาราง 1 พบว่าคะแนนเฉลี่ยจิตบริการ การคิดวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพิ่มขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 คะแนนเฉลี่ยภาพรวมการบริหารด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนเพิ่มขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ผลการสนทนากลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 12 คน โดยเลือกแบบเจาะจงเพื่ออภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันที่เข้าร่วมโดยสมัครใจและลักษณะคล้ายคลึงกัน คือตัวแทนผู้เรียนที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยด้านจิตบริการ การคิดวิเคราะห์ และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง น้อยที่สุด 1 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน และตัวแทนที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยด้านจิตบริการ การคิดวิเคราะห์ และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง มากที่สุด 1 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมาจากการสรุปประเด็นการวิเคราะห์แก่นสาระการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ สามารถจำแนกออก 4 ประเด็นหลัก คือ การให้ความหมายของการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ กิจกรรมการเรียนการสอนที่เอื้อต่อหัวใจความเป็นมนุษย์ บรรยากาศของการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ และลักษณะที่พึงมีของผู้สอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

การให้ความหมายของการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

ผู้ให้ข้อมูลทุกคนระบุว่าหัวใจของความเป็นมนุษย์นั้นเกิดจากการเลี้ยงดูของครอบครัวและความคิดของตนเอง และได้เพิ่มเติมจากการเรียนการสอนที่มีการสอดแทรกและปลูกฝัง ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มต่างให้ความหมายที่สอดคล้องกันว่าการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์นั้น คือ กระบวนการที่มีการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาที่ดี การแสดงออกด้วยความรัก ความเมตตา ความเอาใจใส่ ความเข้าใจ ความเสียสละ ความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เสมือนผู้เรียนเป็นญาติมิตรหรือสมาชิกในครอบครัวของผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียนมีองค์ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะต่าง ๆ และมีสุขภาพที่ดีทั้ง 4 มิติ คือ ร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ ดังผู้ให้ข้อมูลคุณเอ กล่าวว่า

“เวลาเรียนแล้วสบายใจ ที่แสดงความคิดเห็นต่างได้ แบบที่ไม่ได้เกร็ง แต่ก็เคารพต่อกันด้วยคำพูด การแสดงออกต่าง ๆ”

คุณเอ เพศหญิง

กิจกรรมการเรียนการสอนที่เอื้อต่อหัวใจความเป็นมนุษย์

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยจิตบริการ การคิดวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องน้อย ชอบลักษณะการจัดการเรียนการสอนของชุดกิจกรรมนี้ โดยมีการสร้างข้อตกลงระหว่างผู้เรียนและผู้สอน เพื่อให้ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องและตรงตามความต้องการที่เหมาะสมของทั้งธรรมชาติของผู้เรียนและผู้สอน ตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและรายวิชา กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกลุ่มด้วยความสมัครใจของผู้เรียน หรือจากข้อตกลงร่วมกันในการคล้อยตามผลลัพธ์การเรียนรู้ในสัปดาห์ที่ผ่านมา มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม มากกว่าที่ผู้สอนบรรยายหน้าห้องอย่างเดียว มีการถอดบทเรียน และสะท้อนคิดทุกครั้งหลังทำกิจกรรมในประเด็น รู้สึกอย่างไร เรียนรู้อะไร และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร สรุปกิจกรรมว่าเกิดผลหรือประโยชน์อะไร และเกี่ยวกับกับเนื้อหาที่เรียนประเด็นใดเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ดังผู้ให้ข้อมูลคุณเอช กล่าวว่า

“เรียนที่ไม่ได้แค่นั่งฟังอย่างเดียวคือดี และมีที่ให้นักศึกษาสามารถแสดงความคิดเห็น มีข้อกำหนดร่วมกันแบบที่ไม่ใช่เป็นฝ่ายรับอย่างเดียว มีการกระจายกลุ่มเพราะได้เรียนรู้และร่วมทำอะไรกับเพื่อนที่ต่างไป”

คุณเอช เพศชาย

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยจิตบริการ การคิดวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องสูง มีความคิดเห็นว่าการเรียนการสอนนั้น ก็มีสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการของหัวใจความเป็นมนุษย์

มนุษย์เพียงส่วนหนึ่ง เนื่องจากกระบวนการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์นั้น ต้องมีการสะสม พัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากสิ่งแวดล้อมและบริบทของสังคม ดังผู้ให้ข้อมูล คุณบี กล่าวว่า

“กิจกรรมต่าง ๆ ก็ส่วนหนึ่งนะคะ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับแต่ละคน และสิ่งแวดล้อมระหว่างเรียนด้วย”

คุณบี เพศหญิง

บรรยากาศของการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

ผู้ให้ข้อมูลทุกคนระบุว่าสถานที่ที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก แสงสว่างส่องถึง มีความเป็นระเบียบของสิ่งของต่าง ๆ และมีความสะอาด ก็ทำให้อยากเรียนรู้ ห้องเรียนที่เต็มไปด้วยกิจกรรม และผู้สอนที่ทำให้เกิดความผ่อนคลาย ความสนุกสนาน มีเสียงหัวเราะ ไม่ตึงเครียด ไม่อึดอัด จะทำให้ผู้เรียนมีอิสระในการตัดสินใจ ดังผู้ให้ข้อมูล คุณแอล กล่าวว่า

“บรรยากาศในห้องเรียนนี้สำคัญเลย ไม่หนาว ไม่ร้อน ไม่มีด ไม่กลิ่นอับ และผู้สอนเองก็ควรสร้างบรรยากาศที่ชวนเรียน มีกิจกรรมมาให้เรียนรู้ร่วมกันบ้าง”

คุณแอล เพศหญิง

ลักษณะที่พึงมีของผู้สอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

ผู้ให้ข้อมูลทุกคนระบุว่าผู้สอนที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์นั้น สิ่งแรกทางกายภาพที่ชัดเจน คือ ยิ้มแย้ม พูดจาสุภาพด้วยน้ำเสียงที่นุ่มนวล มีมารยาททางสังคมที่ดี แสดงออกด้วยความรู้สึที่แท้จริงอย่างแท้จริง ไม่ตำหนิผู้เรียนด้วยอารมณ์ มีความเห็นอกเห็นใจ ความปรารถนาดี ให้ความเป็นกันเองกับผู้เรียน เอาใจเขามาใส่ใจเรา สังเกตความเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่สอนและความเจ็บป่วยทางกายหรือจิตใจ เก็บความลับได้ และฟังผู้เรียนด้วยใจ ดังผู้ให้ข้อมูล คุณจี กล่าวว่า

“ผู้สอนก็ควรเข้ามาห้องมาด้วยหน้าตาที่ยิ้มแย้ม แล้วพูดด้วยน้ำเสียงที่ทำให้เกียรติกัน แบบเห็นใจเป็นกันเอง ที่เอาใจใส่ผู้เรียน”

คุณจี เพศหญิง

อภิปรายผล

ผลของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ต่อพฤติกรรมบริการและการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยด้านจิตบริการ ด้านการคิดวิเคราะห์ ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และภาพรวมของการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์เพิ่มขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กิจกรรมการเรียนการสอนตามชุดกิจกรรมนี้ ได้ออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัญญา พลตเปลี่ยน และคณะ (2561) ที่เริ่มจากให้ผู้เรียนทำสมาธิหรือกิจกรรมที่อยู่กับตนเอง ฝึกการฟังอย่างตั้งใจ เน้นที่การสะท้อนคิด และงานวิจัยของจรรีรัตน์ อินทวัฒน์ และคณะ (2560) ที่มุ่งเน้นการมีสติ เพื่อให้เกิดความรักความเมตตา เห็นคุณค่าชีวิตของตนเองและผู้อื่น ให้เข้าใจชีวิตตามสภาพความเป็นจริง เน้นที่ 1) การฟังอย่างลึกซึ้ง การตั้งใจฟังผู้เรียนนั้นสำคัญมาก เป็นการแสดงถึงการยอมรับ 2) การไม่ตัดสินผู้เรียนจากภายนอก เพราะบุคคลย่อมมีความเหมือน ความแตกต่าง ความหลากหลาย ถ้าเราตัดสินในทางลบจะเกิดช่องว่าง ทำให้การเรียนรู้ การรับรู้ของผู้เรียนในทางที่ลดลง 3) การปฏิบัติกับผู้เรียนเสมือนญาติมิตร มองด้วยหัวใจ ใช้สายตาที่เป็นมิตร 4) การยิ้มและพูดจาสุภาพ ด้านแรกของการสื่อสารคือสีหน้า จะทำให้ผู้ที่เรียนเปิดใจที่แท้จริง มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลาย 5) ความมุ่งมั่นและตั้งใจปฏิบัติงาน ใส่ใจ สังเกต

และไวต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก ของผู้เรียน 6) การมีส่วนร่วมของผู้เรียน เช่น ผู้สอนให้ผู้เรียนสร้างข้อตกลงร่วมกัน จัดกิจกรรมกลุ่ม มีการสะท้อนคิดหลังจบกิจกรรม ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวิทย์ ชัยพรเจริญศรี และคณะ (2560) ที่ศึกษา รวบรวมงานวิจัยโดยใช้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นหัวใจความเป็นมนุษย์มาเป็นมุมมองในการวิเคราะห์ ผลสรุปที่ได้คือ การเรียนการสอนที่จัดให้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน หรือระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง การสนับสนุนให้นักศึกษารับรู้ความสามารถของตนเอง การเรียนให้รู้จักตนเองมากขึ้น การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากสถานการณ์จริง และการสะท้อนคิดสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะหัวใจความเป็นมนุษย์ได้ ซึ่งการจะทำให้ผู้เรียนเกิดจิตวิญญาณของการดูแลผู้รับบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ก็เกิดจากการสร้างความตระหนักในคุณค่าของชีวิต เป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงสุขภาวะด้านจิตวิญญาณของบุคคลเกี่ยวกับการรู้จักตนเอง การศรัทธาในความดี การเห็นคุณค่าตนเอง การเข้าใจผู้อื่น การรับรู้และเข้าใจความทุกข์ โดยงานวิจัยของ วราพร วันไชยธนวงศ์ และคณะ (2560) มีแนวทางพัฒนาความตระหนักในคุณค่าของชีวิตสำหรับนักศึกษาพยาบาล ทำได้โดยการฝึกปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การสวดมนต์และทำสมาธิ การฟังอย่างลึกซึ้ง การสะท้อนความคิด การเล่าเรื่อง การเรียนรู้จากกรณีตัวอย่างผ่านสื่อวิดีโอ และการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ในประเด็นต่าง ๆ

ผู้ให้ข้อมูลให้ความหมายของการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ คือ การแสดงออกและพูดที่ดีที่แสดงถึงด้วยความรัก ความเมตตา ความเอาใจใส่ ความเข้าใจ ความเสียสละ ความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เสมือนผู้เรียนเป็นญาติมิตรของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ อัญญา พลดเปลื้อง และคณะ (2561) ที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้สอนที่เข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพการดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ที่ College of Mount of Saint Vincent นิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ให้ความหมายเน้นที่การให้ความเข้าใจ ความเอาใจใส่ การให้เกียรติ และเพิ่มประเด็นที่เข้าใจในความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละบุคคล

ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่ากิจกรรมการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ผู้สอนควรสร้างข้อตกลงกับผู้เรียน จัดกิจกรรมกลุ่มโดยแบ่งกลุ่มด้วยความสมัครใจของผู้เรียน ทำให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และถอดบทเรียน และสะท้อนคิดทุกครั้งหลังจบกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ อัญญา พลดเปลื้อง และคณะ (2561) ที่มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง การแบ่งกลุ่มอภิปราย

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ คือ สถานที่ที่มีอากาศถ่ายเท แสงสว่างส่องถึง เต็มไปด้วยกิจกรรม และผู้สอนที่ทำให้เกิดความผ่อนคลาย ความสนุกสนาน มีเสียงหัวเราะ ไม่ตึงเครียด ไม่อึดอัด และลักษณะผู้สอนที่สอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์นั้นต้อง ยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน บรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี มีความเห็นอกเห็นใจ สังเกตความเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนทุกมิติ ถ่ายทอดความสามารถ ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์อย่างเต็มที่ มีความมุ่งมั่น ความเสียสละเวลาส่วนตนเพื่อส่วนรวม ความตั้งใจ ปฏิบัติงานเต็มศักยภาพ ความสามารถภายใต้ความรับผิดชอบ สร้างแรงจูงใจ สรรวญปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ มีความน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ รักษาความลับ เป็นแบบอย่างที่ดี ฟังด้วยใจ ยิ้มแย้ม พูดจาสุภาพ และคุมอารมณ์ได้ดี

สรุป

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 18.93 ปี เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ด้านจิตบริการ (5.40 ± 1.91) ด้านการคิดเชิงวิเคราะห์ (4.45 ± 2.81) และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง (2.75 ± 1.56) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จากการสนทนากลุ่มผู้เรียนสะท้อนกิจกรรมการเรียนการสอนแบบกลุ่มที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม มีการสร้างข้อตกลงร่วมกัน มีการสะท้อนคิดหลังกิจกรรมทุกครั้ง ผู้สอนที่ยิ้มแย้ม พูดจาสุภาพที่พูดคุยได้ มุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติงาน มีความเห็นอกเห็นใจ สามารถไว้วางใจได้ มีความสังเกต เป็นผู้ฟังที่ดีอย่างลึกซึ้งโดยไม่ตัดสิน และสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่ผ่อนคลาย ข้อเสนอแนะของการวิจัยนี้แนะนำให้ผู้วิจัยอื่นสร้างและพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้สอน มีการติดตามและประเมินผลจากผู้เรียนและผู้สอน

การนำผลการวิจัยไปใช้

นำผลวิจัยไปใช้ขยายผลกับผู้สอนหรือผู้บริหารของสถาบันการศึกษา จัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยชุดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ หรือปรับใช้วิธีการ ขั้นตอน การวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับรายวิชา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีวิจัยสร้างและพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้สอน มีการติดตามและประเมินผลจากผู้เรียนและผู้สอน

References

- จรรีรัตน์ อินทวัฒน์, ธนพล บรรดาศักดิ์ และ นฤมล จันทระเกษม. (2560). กระบวนทัศน์ในการดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์: บทเรียนจากค่ายศิลาธรรม. *สันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, 5(2), 376-387.
- จิตติรัตน์ แสงเลิศสุทัย และชัยยุทธ มณีรัตน์. (2562). การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน. *วิจัยและพัฒนาหลักสูตร.* 9(2), 1-11.
- บุษกร โกมลภมร. (2557). นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองรูปแบบการจัดการศึกษาแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม. *เครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*, 1(3), 88-92.
- บุษกร เขียวจินดาภานต์. (2561). เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา. *ศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 13(25):103-118.)
- พระพันธ์วัฒน์ ธรรมวาทโน (ภูมิรัง) และ วิทยา ทองดีพระพันธ์วัฒน์. (2565). การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน. *มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(1), 967-976.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2562 (2562, 1 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา. เล่ม 136 (ตอนที่ 57 ก).
- วรวิทย์ ชัยพรเจริญศรี, บุญสืบ โสโสม และกนกอร ชาวเวียง. (2560). การทบทวนความรู้งานวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาคุณลักษณะหัวใจความเป็นมนุษย์: กรณีศึกษาวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พระพุทธบาท. *พยาบาลสาธารณสุข*, 31(1), 146-159.
- วรพร วันไชยธนวงศ์, วราภรณ์ ยศทวี และจุฬารวี ชัยวงศ์นาคพันธ์. (2560). การพัฒนาความตระหนักในคุณค่าของชีวิตสำหรับนักศึกษา. *วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุดรดิตต์*, 9(2), 112-127.

- สถาบันพระบรมราชชนก. (2553). การพยาบาลบุคคลที่มีปัญหาสุขภาพ ในต้นแบบการสอนบูรณาการ
ชุดวิชาการพยาบาล. นนทบุรี: สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข.
- สถาบันพระบรมราชชนก. (2561). แผนยุทธศาสตร์สถาบันพระบรมราชชนก พ.ศ.2560-2564. สถาบัน
พระบรมราชชนก สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข.
- สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2559). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาภรณ์ อุดมลักษณ์, พิมพ์มล วงศ์ไชยา, สิริสุดา เตชะวิเศษ และสมศรี สัจจะสกุลรัตน์. (2558). อัต
ลักษณ์บริการสุขภาพด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ของบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี
พะเยา. *พยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*, 25(3), 14-26.
- อัญญา ปลดเปลื้อง, อัจฉรา มีนาสันติรักษ์, ดวงใจ เปลี่ยนบำรุง, ชุติมา รักษ์บางแหลม และศรีเสาวลักษณ์
อุณพรมมี. (2561). ประสบการณ์การเรียนรู้การดูแลแบบให้คุณค่าความเป็นมนุษย์. *มหาจุฬานาค
รทรรศน์*, 5(3), 745-770.
- Aloni, N. (2013). Empowering dialogues in humanistic education. *Educational Philosophy
and Theory. Institute of Education Sciences*, 10(45), 1067-1081. Retrieved from
<http://dx.doi.org/10.1111/j.1469-5812.2011.00789.x>.
- Bohm, D. (1996). *On dialogue*. London: Routledge Classics.
- Braun V, & Clarke V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research
in Sport, Exercise and Health*, 11(4), 589-597.
- Kleiman, S. (2007). Revitalizing the humanistic imperative in nursing education. *Nursing
Education Perspective*, 28(4), 209-213.
- Motta Mda G. (2004). Humanized Care in the Teaching of Nursing. *Revista Brasileira de
Enfermagem*, 57(6), 758-760.
- Wynd, C. A., Schmidt, B., & Schaefer, M. A. (2003). Two Quantitative Approaches for
Estimating. *Western Journal of Nursing Research*, 25(5), 508-518. Retrieved from
<http://wjn.sagepub.com/content/25/5/508>.